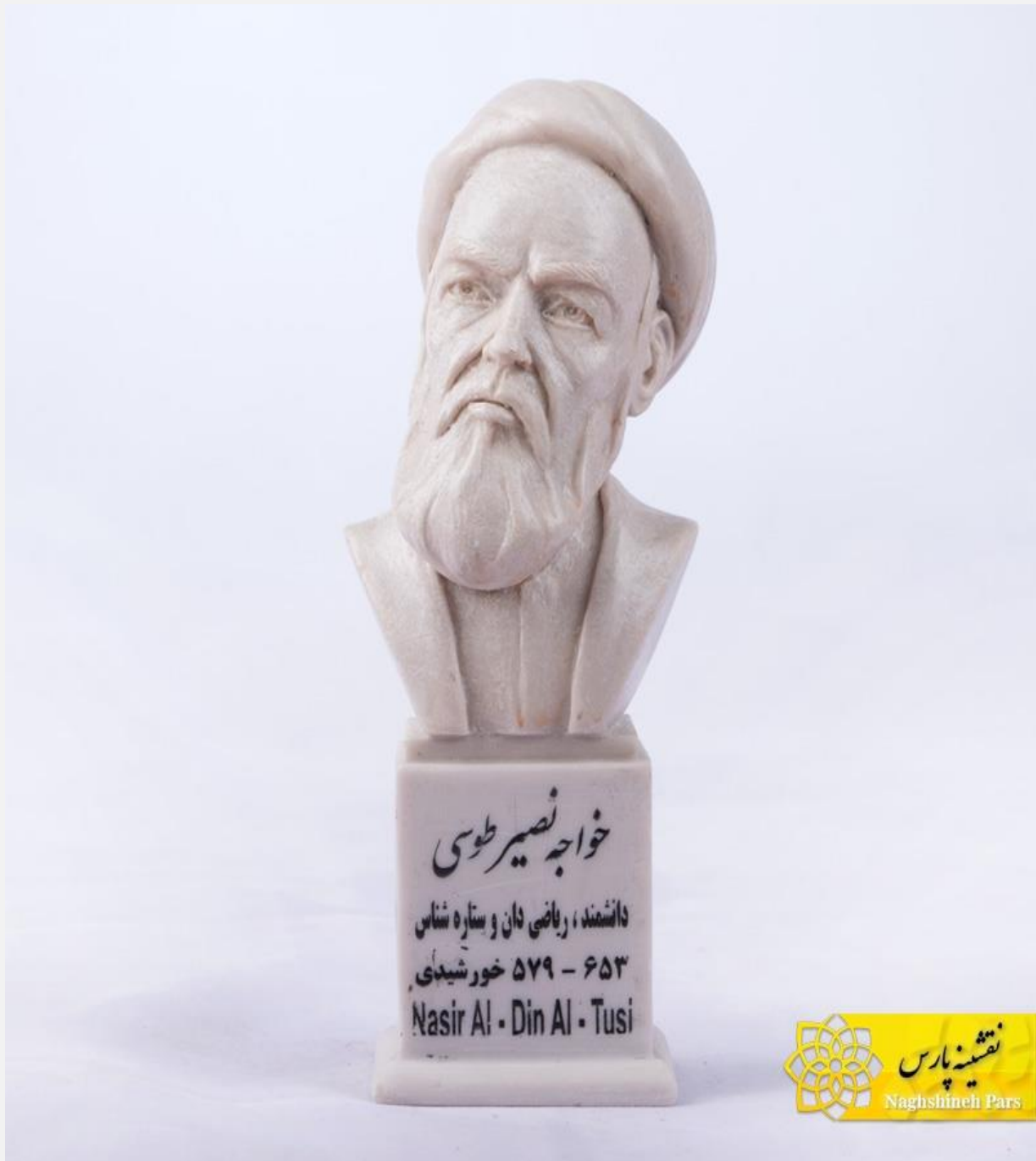

بسم الله الرحمن الرحيم

خدمت خواجه نصیر به زبان فارسی

نصیرالدین محمدبن حسن جهرودی طوسی مشهور به خواجه نصیرالدین طوسی ۱۵ جمادی الاول سال ۵۹۸ هجری قمری در طوس متولد شد. طوسی یکی از سرشناس‌ترین و بانفوذترین چهره‌های تاریخ اسلامی است. او را دسته‌ای از دانشوران خاتم فلاسفه و گروهی عقل حادی‌عشر (یازدهم) نام نهاده‌اند. علامه حلی که یکی از شاگردان خواجه نصیرالدین طوسی است، درباره استادش چنین می‌نویسد:

(خواجه نصیرالدین طوسی افضل عصر ما بود و از علوم عقلیه و نقلیه مصنفات بسیار داشت.)

در ادامه برای آشنایی بیشتر با این چهره شاخص ایران و جهان اسلام به چهار مورد از خدمات او فقط در حوزه حکمت و علوم اسلامی اشاره می‌کنم.

تحریر فارسی علوم

خواجه نصیر یکی از شخصیت‌های برجسته اندیشه اسلامی و ایرانی است که بسیاری از کتاب‌های معتبر عصر خود را که به متن عربی نوشته شده بودند، به فارسی برگرداند و اسم آن را تحریر گذاشت، یعنی بازنویسی. او با همین شیوه کتاب‌های علمی در حوزه ریاضی مانند کتاب‌های اقلیدس و در حوزه‌های مختلف دیگر چون جهان‌شناسی، فلسفه و منطق را به زبان فارسی تحریر کرد. منطق شفاف ابن‌سینا که عربی بود را به‌عنوان نمونه‌ای از این آثار می‌توان نام برد. قدر این تلاش خواجه نصیرالدین طوسی را باید دانست،

چراکه با فارسی کردن این علوم توانست ظرفیت زبان فارسی را برای بیان مطالب علمی بالا ببرد.

درآمیختن علم حکمت با فلسفه

از دیگر کارهای ارزشمندی که توسط خواجه نصیر انجام شد این بود که علم کلام را، که برای اثبات عقاید به کار گرفته می‌شد، با فلسفه درآمیخت و وجه‌های علمی‌تر به آن داد. علم کلام با کمک گرفتن از استدلال‌های جدلی و استناد به روایات و آیات به اثبات عقاید مربوط به حوزه دین می‌پردازد. خواجه نصیر موفق شد به مباحث کلامی رنگ فلسفی دهد. او همچنین باعث احیا و ارتقای علم کلام شد. خواجه نصیرالدین کتاب بسیار کوچکی نوشت به نام «التجريد» که هنوز بخش منطق و کلام آن موجود است.

اما بعدها دانشمندان بزرگی کتاب‌های مفصل و قطوری درباره همین کتاب کوچک نوشتند. بنابراین مجموعه عظیمی در حوزه فلسفه اسلامی و کلام حول شرح و ربط و پاسخ و مسائل مربوط به آنچه خواجه در تجريد درباره فلسفی کردن کلام نوشته بود، شکل گرفت. کار مهم دیگری که خواجه نصیرالدین طوسی در راستای اعتلای حکمت اسلامی انجام داد، این بود که کتاب اشارات ابن سینا را که یک دوره فلسفه بود و تا حدی فشرده و مختصر نوشته شده بود، شرح داد.

وی شرح بسیار گویا و رسایی درباره این اثر نوشت و البته تعهد کرد که اصلاً نظرات خودش را بیان نکند و فقط به شرح و توضیح نظرات ابن سینا بپردازد. غیر از چند مورد در مورد علم خداوند که از نظر سهروردی،

خواجه نصیر در نظر ابن سینا دست برده است، باقی مبانی کاملاً شرح و توضیح نظرات خود ابن سیناست.

شرحی بر اشارات

از این رو خود خواجه تمام تلاشش را می‌کند که مطالب مختصر و فشرده ابن سینا را در عین امانتداری فقط شرح دهد. این شرح مورد اقبال بزرگان اندیشه اسلامی هم قرار گرفت و در دیگر کشورهای اسلامی هم چاپ و منتشر شده است، همچنین در ایران هم مکرر تجدید چاپ شد و مورد استقبال قرار گرفت.

یک دوره کامل اخلاقیات

از دیگر مسائلی که خواجه نصیر به آن ورود کرده و کار خوبی شده است، بحث اخلاق است. ایشان اخلاق ناصری را براساس کتاب ابن مسکویه نوشته که یک دوره کامل اخلاق فلسفی به زبان فارسی است. در این اثر او در مورد اخلاق فردی، اخلاق خانواده، اخلاق در سیاست و ... می‌نویسد و آنها را مورد بحث قرار می‌دهد. در زبان فارسی تا آن زمان کتابی چنین جامع و نسبتاً مفصل در مورد حکمت عملی وجود نداشت. در واقع حکمت عملی شامل سه بخش می‌شود: اخلاق، خانواده و جامعه. خواجه بسیار دقیق به این سه بخش پرداخته است. مثلاً در قسمت خانواده به اقتصاد خانواده با جزئیات پرداخته و توضیح داده است که مثلاً همسران چگونه باید کسب حلال کنند و خانواده را با آن بچرخانند.

نویسنده : نجف‌قلی حبیبی استاد دانشگاه

<http://yon.ir/irannasir>